

Henry David Thoreau

Sivil ulydighet

«Jeg vet godt at hvis ett tusen, hvis ett hundre, hvis ti menn som jeg kunne navngi – hvis bare ti ærlige menn – nei hvis en ÆRLIG mann i staten Massachusetts, som sluttet å holde slaver, faktisk trakk seg fra dette kompaniskapet (med staten, red anm.), og derfor ble låst inne i byfengselet, da ville det bety slutten på slaveriet i Amerika.»

Om forfatteren og essayet

Henry David Thoreau (1817–1862) bodde hele sitt liv i den lille landsbyen Concord i staten Massachusetts. Der tilhørte han en litterær krets som er blitt kalt transcendentalistene. Denne kretsen innbefattet bl.a. også dikteren og essayisten Ralph Waldo Emerson og romanforfatteren Nathaniel Hawthorne. Selv skrev Thoreau essays og naturbetraktninger, samt dikt. Han er kjent som en individualist og ikke så lite av en særting. Han kom fra en middelklassefamilie og hadde selv universitetsutdannelse, men han hadde ingen interesse av å «drive det til noe». Han livnærte seg en periode som folkeskolelærer, og måtte senere overta familiens blyantfabrikk.

Thoreaus hovedverk *Livet i skogene* spenner fra inngående og nøyaktig observasjon av små og store naturfenomener, via betraktninger om menneskenes kår i landsbyen, sosiale, politiske og moralske spørsmål, til nesten visjonære utsagn om vårt guddommelige opphav og mål. I den forbindelse henviser Thoreau til både gresk, latinsk og orientalsk diktning, filosofi og hellige skrifter, så vel som til Bibelen. Naturen, fra den minste blomst, fuglenes liv, til innsjøens stigen og synken i løpet av året, er for Thoreau kilde til innsikt i de samme sannheter han finner i den klassiske litteraturen og i sitt eget indre. Hans livsfilosofi går ut på å leve så enkelt som mulig: Dess mindre jordisk gods man har bruk

for, jo mindre tid og krefter bruker man på å skaffe det. Isteden mente han at menneskene burde bruke sin tid, sine krefter og alle de evner de sitter inne med, til å høyne sin moralske og åndelige verdi og erkjenne seg selv: «Bli en Columbus som oppdager helt nye kontinenter og verdener i deg selv. Åpne nye veier, ikke for handelen, men for tanken! Ethvert menneske er hersker over et rike som får tsarens jordiske keiserdømme til å virke som en lilliput-stat i sammenligning.»

Thoreau snakker ikke om en teoretisk sannhet og erkjennelse; selv engasjerte han seg i kampen mot slaveriet og fikk i stand et protestmøte til støtte for den kjente slavemotstanderen Kaptein John Brown, som ble dømt til døden og henrettet. Når det gjelder det moralske, er Thoreau kompromissløs. Hvert individ har et absolutt moralsk ansvar og kan ikke skjule seg bak argumenter som at det ikke nytter hva *jeg* gjør. Men Thoreau har også tro på *kraften* i sannheten når et menneske tar konsekvensen av den. Følgende essay¹, som har inspirert frihetskjemperne som Martin Luther King og Gandhi og skal være opphavet til Ghandis begrep 'sivil ulydighet', tar et oppgjør med vår lunkne «vente og se holdning». Til tross for at essayet er skrevet for mer enn 150 år siden, er det – dessverre – brennende aktuelt. Det er ikke vanskelig å applisere uttalelsene om invasjonen i Mexico på den aktuelle situasjon i Irak og Palestina. Og oppfordringen til å ta konsekvensen av det vi selv ser som sant, er ikke mindre på sin plass i en tid hvor de «store sannhetene», ideologiene er gått i oppløsning.

Fordi han ikke ville støtte krigføring og slaveri, nekter Thoreau å betale skatt. Det er kanskje ikke overførbart til vår situasjon, men jeg tror det kan være nyttig for flere av oss å rette et blikk mot hva vi faktisk støtter gjennom våre daglige handlinger. Da vil vi også se hvilke muligheter vi har til å velge annerledes uten å skade annet enn vår egen bekvemmelighet og kanskje vår lommebok. For vi har et valg, og det har betydning!

Rigmor Haugen Jensen

Å tjene Staten med sin samvittighet

Jeg aksepterer mer enn gjerne mottoet «den regjering er best som regjerer minst»; og jeg skulle gjerne sett at regjeringen levde opp til det raskere og mer systematisk enn nå. Satt i kraft ender det til syvende og sist opp som dette, som jeg også tror på: «Den regjering er best som ikke regjerer i det hele tatt»; og når menneskene er klare for det, er det den type regjering de vil få. En regjering er på sitt beste en hensiktsmessighet, et hjelpemiddel; men de fleste regjeringer er vanligvis, og alle regjeringer er noen ganger, uhensiktsmessige. De innvendinger som er fremført mot en stående arme – og de er mange og vektige og fortjener å få gjennomslag – kan også til syvende og sist bli brukt mot en sittende regjering. Den stående arme er ingenting annet enn den sittende regjeringens arm. Regjeringen selv, som ikke er annet enn måten folket har valgt å uttrykke sin vilje på, er like utsatt for å bli misbrukt og fordervet som armeen er, før folket kan handle gjennom den. Se bare den pågående meksikanske krigen, der et relativt lite antall mennesker bruker den nåværende regjering som sitt redskap; i utgangspunktet ville ikke folket ha gitt et slikt foretagende sin tilslutning.

Denne amerikanske regjeringen – hva er den annet enn en tradisjon, om enn av relativt ny dato, en tradisjon som forsøker å overføre seg selv uforandret til ettertiden, mens den hvert øyeblikk mister litt av sin integritet? Den har ikke det enkelte levende menneskes vitalitet og kraft; for et enkelt levende menneske kan bøye den etter sin vilje. Den er en slags trepistol i forhold til menneskene selv. Men regjeringen er ikke mindre nødvendig av den grunn; for folket må ha et eller annet komplisert apparat, og høre ståket fra det, for å få tilfredsstilt den idé det har om en regjering. På den måten viser regjeringer oss hvor lett folk lar seg påtvinge ordninger; eller til og med selv påtvinger seg dem til sin egen fordel. Det er glimrende, det må vi alle innrømme. Men denne regjeringen har aldri selv fremmet noe foretagende, annet enn ved å komme seg raskt og beredvillig ut av veien for det. *Den* holder ikke landet fritt. *Den* bygger ikke ut områdene i vest. *Den* gir ingen undervisning. Det amerikanske folks egen ibo-

ende karakter har utført alt; hadde ikke regjeringen av og til kommet i veien, ville mer ha vært gjort. For regjeringen er et redskap folk gjerne skulle bruke til å lykkes med å la hverandre i fred; og som sagt, regjeringen er på sitt beste når den lar folk mest mulig i fred. Var ikke handel og vandel så å si laget av gummi, ville de aldri klare å sprette over de hindringer lovgiverne ustanselig plasserer i veien for dem; og skulle man dømme disse menneskene helt og holdent ut fra effekten av det de foretok seg, ikke delvis etter deres intensjoner, ville de fortjent å bli klassifisert og straffet sammen med de forbryterske personene som legger forhindringer på jernbanelinjene.

Men for å snakke praktisk og som en borger: I motsetning til dem som erklærer seg imot enhver regjering, ber jeg ikke om at regjeringen blir avskaffet straks; jeg ber om en bedre regjering. *Straks!* La hver mann bekjentgjøre hva slags regjering som ville fortjene hans aktelse, og ett skritt vil være tatt i retning av å oppnå den regjeringen.

Tross alt, når makten er i folkets hender, og en majoritet får komme i lederposisjon og fortsetter å inneha denne posisjonen i lang tid, er det ikke fordi det er mest sannsynlig at denne majoriteten har rett, heller ikke fordi denne løsningen synes mest rettferdig for minoriteten, men fordi majoriteten er den fysisk sterkeste. Men en regjering der majoriteten hersker, kan ikke basere seg på rettferdighet, selv ikke slik mennesker forstår den. Kan det ikke tenkes en regjering der ikke flertallet så å si bestemmer over rett og galt, men samvittigheten? – der flertallet bare bestemmer der det rett og slett er spørsmål om hensiktsmessighet? Må borgerne ett eneste øyeblikk, eller i den minste grad, overgi sin samvittighet til lovgiveren? Hvorfor har da hvert menneske en samvittighet? Etter min mening bør vi først være mennesker, deretter undersåtter. Det er ikke ønskelig å dyrke respekten for loven like mye som respekten for det som er riktig. Den eneste forpliktelsen jeg har rett til å påta meg, er å gjøre det jeg til enhver tid finner riktig. Det er sant som det er sagt, et selskap har ingen samvittighet; men et selskap av samvittighetsfulle mennesker er et selskap *med* samvittighet. Lover har aldri gjort mennesker det grann mer rettferdige; og

selv mennesker med riktig innstilling blir hver dag urettferdighetens utsendinger gjennom sin respekt for dem. Et vanlig og naturlig resultat av en overdreven respekt for loven er synet av en tropp soldater, oberst, kaptein, korporal, kruttlangere. Og alle marsjerer i beundringsverdig orden over fjell og dal, ut i krigen, mot sin vilje, ja, mot sin sunne fornuft og samvittighet, noe som i sannhet gjør det til en drøy marsj, og får hjertet til å skjelve. De tviler ikke på at det er en stygg historie de er blitt blandet inn i, de er alle fredelig innstilt. Nå, hva er de? Er de mennesker i det hele tatt? Eller små bevegelige fort og kruttmagasiner, i tjeneste for en eller annen skruppelløs maktperson? Besøk marinebasen, og betrakt en matros, en mann skapt av den amerikanske regjering, eller det den kan gjøre en mann til med sine svartekunster – en skygge, en reminisens av det menneskelige, en levende død, og allerede, kunne man si, begravet under våpen med fulle seremonier, selv om det kan hende at:

«Intet trommeslag lød, ingen dødsmusikk,
mens vi sprang mot fortet;
det lød ingen farvelskudd fra noen soldat
over graven, der helten ble senket.»

Den store massen tjener staten slik, ikke først og fremst som mennesker, men som maskiner, med sine kropper. De utgjør den stående armeen og militsen, fangevokterne, konstablene, *posse comitatus*² osv. I de fleste tilfeller har de ingen som helst rett til å bruke sitt eget skjønn eller sin egen moralske sans; de setter seg selv på nivå med tre og jord og steiner; og kanskje kan man lage menn av tre som vil tjene formålet like godt. Slike menn står det ikke mer respekt av enn menn av strå eller en klump med skitt. De har samme verdi som hester og hunder. Men til og med slike som disse blir jevnt over betraktet som gode borgere. Andre – som de fleste lovgivere, politikere, advokater, prester og offentlige tjenestemenn – tjener hovedsakelig staten med sine hoder; og ettersom de sjelden har noe moralsk syn å snakke om, er det like sannsynlig at de tjener djevelen som Gud, uten egentlig å *mene det*. Noen ganske få – helter, patrioter, martyrer, store reformatorer og *mennesker* – tjener staten også med sin samvittighet, og er av den grunn nødvendigvis motstandere av det meste av det den foretar

seg; den pleier å betrakte dem som fiender. En klok mann vil bare gjør seg nyttig som menneske, og vil ikke gå med på å være «leire» og «fylle et hull for å holde vinden ute», men overlater det arbeider til sitt eget støv, i det minste:

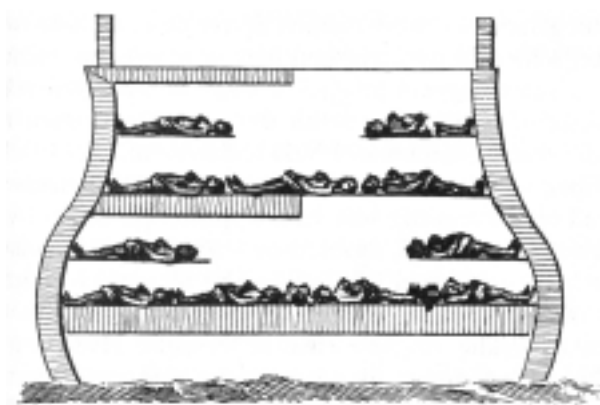
«Jeg er for godt født til å bli noens eiendom, til ikke å ha fullstendig kontroll, til å være instrument og lakei for noen selvstendig stat i hele verden.»

Den som ofrer seg selv fullstendig for sine medmennesker, gir for dem inntrykk av å være ubrukelig og selvopptatt; men den som vier seg bare delvis til dem, blir kalt velgjører og filantrop.

Moralsk plikt eller bekvemmelighet

Hvordan bør man opptre i dag i forhold til den amerikanske regjeringen? Mitt svar er at det er en skam å være forbundet med den. Jeg kan ikke et øyeblikk anerkjenne en politisk organisasjon som *min* regjering når den også er *slavens* regjering.

Alle mennesker anerkjenner retten til å gjøre revolusjon; det vil si retten til å nekte troskap og til å kjempe imot en regjering når dens tyranni eller dens udugelighet er så stor at den ikke kan tåles. Men så å si alle sier at det ikke er tilfellet nå. Men det var det, mener de,

Tverrsnitt gjennom lasterommet på et slaveskip, her fra kvinnes rom. Illustrasjonen viser hvordan man ved å slå opp ekstra hyller kunne skaffe mer plass.

under revolusjonen i 1775.³ Hvis noen hadde sagt til meg at regjeringen den gang var en dårlig regjering fordi den skattela visse utenlandske varer som ble brakt til havnene, er det svært sannsynlig at jeg ikke ville brydd meg om det; jeg kan klare meg uten dem. Alle maskiner har sin friksjon, og muligens er deres fordele nok til å oppveie skadene. Uansett er det ikke bra å gjøre for mye ut av det. Men når friksjonen kommer for å overta maskinen, og tyveri og undertrykkelse blir organisert, da sier jeg, la oss kvitte oss med denne maskinen. Med andre ord, når en sjettedel av befolkningen i en nasjon er slaver, til tross for at denne nasjonen har tatt på seg å være et frihetens tilfluktssted, når et helt land blir urettferdig overkjørt og erobret av en fremmed arme og underlagt militær lov, da er det på tide at ærlige mennesker gjør opprør. Det som gjør denne plikten enda mer tvingende er at landet som blir invadert på denne måten ikke er vårt eget, men at hæren er det.

Paley, som er en autoritet for mange i moralske spørsmål, gjør i sitt kapittel om «plikten til å underkaste seg en sivil regjering» hele spørsmålet om sivil plikt til et spørsmål om bekvemmelighet; i samme kapittel sier han videre at «så lenge et helt samfunns interesse krever det, med andre ord, så lenge den etablerte regjeringen ikke kan bli endret eller motarbeidet uten at det går ut over befolkningen, er det Guds vilje (...) at den etablerte regjeringen blir adlydt; og ikke lenger.» Aksepterer man dette prinsippet, blir rettferdigheten i hvert enkelt tilfelle av motstand redusert til en avveining mellom fare og ubehag på den ene siden, og muligheten for, og omkostningene ved en forandring på den andre siden. «Om dette», sier han, «må hvert menneske dømme selv». Men det virker ikke som om Paley noengang har tenkt på de tilfeller der regler om hensiktsmessighet ikke gjelder, der et folk såvel som et individ må gjøre det som er riktig, koste hva det koste vil. Har jeg revet en planke fra en druknende mann må jeg gi den tilbake, uansett om jeg kommer til å drukne selv. Dette ville, ifølge Paley, være ubekvemt. Men den som ville redde sitt liv i et slikt tilfelle, ville miste det. Dette folket må slutte å holde slaver og føre krig mot Mexico, selv om det kan koste det dets eksistens som

folk.

I praksis er nasjoner enige med Paley; men er det noen som tror Massachusetts gjør akkurat det riktige i krisen som rår i øyeblikket?

«En horestat, en tøs i lekker drakt,
med slepet høyt, med sjelen slept i skitten.»

I praksis er ikke opponentene til en reform i Massachusetts hundre tusen politikere i sydstatene, men hundre tusen kjøpmenn og bønder her, som er mer interessert i handel og jordbruk enn de er i menneskelighet, og som ikke er klare til å gi slaverne og Mexico rettferdighet *koste hva det koste vil*. Jeg krangler ikke med fjerne fiender, men med naboer av oss selv, som samarbeider med og adlyder dem; uten disse våre nærmeste ville de sistnevnte vært harmløse.⁴ Vi er vant til å si at den store massen er uforberedt; men forbedringer går sakte fordi de tallmessig få ikke er vesentlig klokere og bedre enn de mange. Det er ikke så viktig at mange er like gode som du er – det er viktigere at det finnes absolutt godhet et sted, for det vil gjennomsyre hele deigen. Det finnes tusener som *mener* at slaveriet og krigen er feil, men som i praksis ikke gjør noe som helst for å få slutt på noen av delene; som anser seg som Franklins og Washingtons barn og stikker hendene i lommene og sier de ikke vet hva de skal gjøre og ikke gjør noe; som til og med setter spørsmålet om fri handel i første rekke, på bekostning av spørsmålet om frihet, som rolig leser prisindeksen sammen med de siste nyhetene fra Mexico etter middag, og kanskje faller i søvn over begge deler. Hva er prisindeksen på et ærlig menneske og en patriot i dag? De nøler, de beklager seg, og noen ganger skriver de brev til regjeringen, men de gjør ingenting på alvor og med effekt. De venter, fulle av god vilje, på at andre skal få slutt på ondskapen, slik at de ikke har grunn til å beklage seg over den lenger. Det meste de gjør, er å gi rettferdighetens forsvarere en billig hyllest, et matt blick og et «lykke til» når de passerer forbi. For hvert godt menneske finnes det nihundreogniogntitti forsvarere av det gode. Men det er enklere å ha med den virkelige eieren av en ting å gjøre enn med den som bare passer på den midlertidig.

All stemmegivning er et slags spill, som sjakk eller backgammon, med et lett moralsk anstrøk, et spill om rett og galt, om moralske spørsmål; og selvfølgelig føl-

ger det et veddemål med. Velgernes karakter er ikke en del av innsatsen. Jeg stemmer kanskje som jeg synes det er riktig å stemme; men det er ikke viktig for meg at dette riktige vinner. Jeg overlater utfallet til majoriteten. Min forpliktelse overskrider derfor aldri det rent bekvemmelige. Til og med det å stemme *for det som er rett*, er å *avstå* fra å gjøre noe som helst med det. Det er bare uttrykk for et vassent ønske om at det gode må vinne. En klok mann overlater ikke det rette til det rene sjansespill; heller ikke vil han ønske at det seirer gjennom majoritetens makt. Det er ikke mye godt å hente i det de store massene foretar seg. Når majoriteten til slutt stemmer for å avskaffe slaveriet, vil det være fordi de er likegyldige til det, eller fordi det er lite slaveri igjen å avskaffe med den stemmen de gir. Da vil *de* være de eneste slaverne. Den *eneste* stemmen som kan påskynde avskaffelsen av slaveriet, er stemmen fra den som forfekter sin egen frihet ved den stemmen han avgir.

Urett ved hjelp av stedfortreder

Jeg har hørt om et konvent som skal holdes i Baltimore, eller et annet sted, for å velge en kandidat til presidentvalget; konventet består hovedsakelig av redaktører og profesjonelle politikere. Og jeg tenker: Kan de avgjørelsene dette konventet måtte komme frem til, ha betydning for noe som helst uavhengig, intelligent, respektabelt menneske? Får vi ikke nytte godt av vedkommenes visdom og ærlighet uansett? Kan vi ikke regne med noen uavhengige stemmer? Finnes det ikke mange enkeltmennesker i landet som ikke drar på partimøter? Men, nei: Jeg kommer til at det såkalt respektable mennesket straks har forlatt sitt eget standpunkt og fortviler over sitt land, mens landet i virkeligheten har større grunn til å fortvile over ham. Han aksepterer umiddelbart den av kandidatene konventet har utpekt, som den eneste *tilgjengelige*, og viser på den måten at han selv er *tilgjengelig* for hva en demagog enn måtte finne på. Stemmen hans er ikke mer verdt enn stemmen til en prinsipplos utlending eller en innfødt leiesvinn, som godt kan være kjøpt og betalt. Å, som jeg ønsker meg en mann som er *en mann* og, som naboen min sier: som har en

rygggrad man ikke kan stikke hånden rett igjennom. Statistikken lyver: Befolkningen er ikke så stor som den er oppgitt til å være. Hvor mange *menn* er det per tusen kvadratkilometer i dette landet? Knappt en eneste. Har ikke Amerika nok å by på til at menn vil slå seg ned her? Amerikaneren har skrumpet inn til en slags Odd Fellow-type⁵ – en fyr man kjenner på hans store evne som flokkdyr og manifeste mangel på intellekt og livsglad selvtilit; en fyr hvis første og viktigste anliggende når han kommer til verden, er å se til at fattighusene er i god stand; og som før han har rukket å bli myndig, sørger for å etablere et fond for de enker og faderløse som måtte finnes; som kort sagt forsøker å leve helt og holdent ved hjelp av Gjensidige forsikring som har lovet ham en anstendig begravelse.

Det er ikke noe menneskes selvsagte plikt å vie seg helt og holdent til å rykke denne verdens onder opp

Slaveeier på vei fra sørstatene med en slaveflokk og alt det andre han eier, for å kolonisere det tidligere Mexico

med roten – selv ikke de verste av dem; han kan også la seg oppta av andre ting. Men han bør i det minste se det som en plikt å holde seg unna dem; og om han ikke tenker på dem lenger, bør han ikke støtte dem i praksis. Hvis jeg vier meg til andre aktiviteter og ideer, bør jeg i det minste først undersøke om jeg gjør det mens jeg sitter på en annens skuldre. Jeg må komme meg ned fra disse skuldrene først, slik at dette mennesket også kan drive med sitt. Se hvilken grov inkonsekvens som blir tålt. Jeg har hørt folk fra hjembyen min si: «De kunne bare prøve å sende meg ut for å slå ned et slaveopprør, eller be meg marsjere til Mexico – så skulle de få se». Og allikevel har akkurat disse menneskene – direkte ved sin lydighet mot myndighetene, og deretter indirekte ved sine skattepenger – støttet en stedfortreder. Soldaten som nekter å delta i en urettferdig krig, får applaus av folk som selv ikke nekter å støtte den urettferdige regjeringen som fører krigen; han får applaus av dem hvis handlinger og autoritet han forakter og tillegger null verdi; som om staten var så i den grad botferdig at den hyret folk til å piske seg mens den syndet, men ikke så botferdig at den lot være å synde et eneste øyeblikk. Slik må vi alle til slutt hylle og støtte vår egen ondskap, i ordenens og den sivile regjeringens navn. Etter den første syndens skamrødme kommer likegyldigheten ved den; fra å være umoralsk blir den, så å si, amoralsk, og ikke ganske unødvendig for det liv vi har skapt oss.

Den største og mest utbredte feilslutning krever den mest selvutslettende holdning hos dem som holder fast ved den. Den lette bebreidelsen som ofte blir patriotismen til del, er det vanligvis de edleste mennesker som pådrar seg; de som – selv om de misliker regjeringens karakter og de tiltak den setter i verk – likevel yter den lydighet og troskap, og uten tvil er dens mest samvittighetsfulle støttespillere i praksis. Disse menneskene er de største hindringene for reform. Noen skriver brev til staten for å få den til å oppløse Unionen, for å be den se bort fra presidentens anmodninger. Hvorfor oppløser de den ikke selv – unionen mellom dem selv og staten – og nekter å betale sin del til statskassen? Står de ikke i samme forhold til staten som staten står i

til Unionen? Og har ikke de samme grunnene hindret dem fra å motstå staten som har hindret staten fra å motstå Unionen?

Hvordan kan et menneske være fornøyd med bare å eie en mening og gå rundt å nyte den? Er det noen glede i det hvis dette menneskets mening består i at han er forurettet? Hvis naboen din lurer fra deg en enkelt dollar, er du ikke fornøyd med å vite at du er blitt lurt, eller med å fortelle at du er blitt lurt, ikke engang med å be naboen om å gi deg pengene; du går praktisk til verks med å få beløpet tilbake, og sørger for at du aldri blir snytt igjen. Handling ut fra prinsipp, erkjennelsen og utøvelsen av det som er rett, forandrer ting og forhold; det er grunnleggende revolusjonært, og samsvarer slett ikke med noe av det som var. Slike handlinger splitter ikke bare stater og kirker, det splitter familier, ja, det splitter individet, skiller det diabolske i mennesket fra det guddommelige.

Bli friksjon i regjeringsmaskineriet

Det finnes urettferdige lover; skal vi nøye oss med å adlyde dem, eller skal vi forsøke å forandre dem, og adlyde dem til vi har lyktes med det, eller skal vi overtre dem med det samme? Under en regjering som denne mener de fleste at de bør vente til de har overtalt majoriteten til å forandre lovene. De tenker at medisinen ville bli verre enn ondet hvis de satte seg opp mot loven. Men at medisinen er verre enn ondet, er regjeringens egen feil. Den gjør det verre selv. Hvorfor er den ikke flinkere til å se frem mot og legge forholdene til rette for reform? Hvorfor setter den ikke pris på sin kloke minoritet? Hvorfor skriker den opp og verger seg før den er blitt såret? Hvorfor oppmuntrer den ikke sine borgere til å være våkne, til å peke på de feil som gjøres, hvorfor *gjør* den ikke ting bedre enn det borgerne ønsker av den? Hvorfor skal den alltid korsfeste Kristus, bannlyse Copernicus og Luther og erklære Washington og Franklin for opprørere?

Man skulle tro at en overlagt, praktisk fornektelse av dens autoritet var den eneste forbrytelse regjeringen aldri hadde overveiet muligheten av; hvorfor har den ellers ikke bestemt den definitive, passende, vel avmålte

straffen for en slik forbrytelse? Hvis en mann uten eiendom bare en eneste gang nekter å tjene ni shilling for staten, blir han satt i fengsel for en tid uavgrenset av noen lov jeg kjenner til, skjønnsmessig bestemt av de som satte ham der; men hvis han stjal nitti ganger ni shilling fra staten, ville han snart være på frifot igjen.

Hvis urettferdigheten er en nødvendig friksjon i regjeringsmaskineriet, la så være, la så være: Kanskje maskineriet vil bli slitt glatt – i alle fall vil det helt sikkert bli slitt ut. Hvis urettferdigheten har en fjær, en talje, et rep eller en veivaksel som gjelder bare for den, da kunne du kanskje overveie om medisinen ville være verre enn ondet; men hvis urettferdigheten er av en slik karakter at du må representere den ovenfor din neste, da, sier jeg, bør du bryte loven. La ditt liv bli en mot-friksjon for å stoppe maskinen. Det minste jeg bør gjøre, er å se til at jeg ikke støtter det ondet jeg fordømmer.

Når det gjelder å bruke statens metoder for å få slutt på ondet, så kjenner jeg ikke noen slike metoder – iallfall ingen som er brukbare. De tar for lang tid, og et menneskeliv er for kort. Jeg har andre ting å ta meg av. Jeg kom ikke inn i denne verden først og fremst for å gjøre den til et bedre sted å leve, men for å leve i den, uansett hvordan forholdene var. Et menneske må ikke gjøre alt, men noe må det gjøre; og fordi det ikke kan gjøre alt, er det ikke nødvendig at det gjør dette *noe* feil. Det er ikke mer min sak å skrive til guvernøren eller den lovgivende forsamling enn det er deres sak å skrive til meg; og hvis de ikke leser brevet mitt, hva gjør jeg med det? I et slikt tilfelle har ikke staten noen metode å tilby; det er dens egen Konstitusjon som er ondet. Dette kan virke hardt og umedgjørlig og uforsonlig; men det er å behandle den eneste ånd som kan verdsette det, og som fortjener det, med den ytterste vennlighet og omtanke. Slik er det med all forandring til det bedre, slik som fødsel og død også er rystelser for kroppen.

Jeg nøler ikke med å si at de som kaller seg abolisjonister⁶ bør trekke sin støtte til regjeringen i Massachusetts, både personlig og når det gjelder eiendom; de bør ikke vente til de har en stemmes overvekt før de gjennom sin medvirkning tillater retten å seire. Etter min mening er det nok hvis de har Gud på sin

side; de trenger ikke vente til de utgjør et flertall. Dessuten, et hvilket som helst menneske med retten på sin side utgjør allerede et flertall på én.

Hva keiserens er?

Jeg møter denne amerikanske regjeringen, eller dens representant, delstatsregjeringen, direkte og ansikt til ansikt en gang i året – ikke mer – personifisert i skatteoppkreveren; dette er den eneste måte et menneske i min situasjon nødvendigvis møter regjeringen på, og den sier da klart og tydelig: Gi meg det som er mitt! Og den enkleste, mest effektive og eneste mulige måten å behandle dette på – som saken nå står –, den beste måten å uttrykke din utilfredshet med regjeringen og din kjærlighet til den, er å nekte å betale der og da. Min vennlige nabo, skatteoppkreveren, er mannen jeg har å gjøre med – for det er tross alt mennesker jeg krangler med, ikke pergament – har selv valgt å bli regjeringens utsending. Hvordan skal han noensinne finne ut hva han er, hva han gjør som regjeringens fullmektig, eller som menneske, hvis han ikke en gang blir nødt til å tenke over om han skal behandle meg, sin nabo som han har respekt for, som nabo og velvillig innstilt person, eller som en galning og fredsforstyrrer, og se om han kan komme over dette hinderet for alt som heter godt naboskap uten grovere tanker, uten heftigere tale i samsvar med det han faktisk bedriver. Jeg vet godt at hvis ett tusen, hvis ett hundre, hvis ti menn som jeg kunne navngi – hvis bare ti *ærlige* menn – ja hvis bare *en* ÆRLIG mann i staten Massachusetts, som *sluttet å holde slaver*, faktisk trakk seg fra dette kompaniskapet, og derfor ble låst inne i byfengselet, da ville det bety slutten på slaveriet i Amerika. For det har ingen betydning hvor liten starten er; det gode som er gjort er gjort for alle tider. Men vi liker bedre å snakke om det vi kaller vår misjon. Reformarbeidet har mange dusin aviser i sin tjeneste, men ikke ett menneske. Hvis min aktede nabo, statens repre-

sentant, som vier sine dager i rådsforsamlingen til spørsmål om menneskerettigheter, i stedet for å bli truet med Carolinas fengsler hadde et Massachusetts-fengsel i vente – den staten som er så ivrig etter å prakke slaveriets elendighet på sin søsterstat, selv om den i øyeblikket bare kan finne en ugjestfri handling som grunn til krangel⁷ – ville ikke Den lovgivende forsamling avvise reformarbeidet helt og holdent kommende vinter.

Under en regjering som setter uskyldige i fengsel, er en rettferdig manns plass også i fengsel. Det rette sted i dag, det eneste sted Massachusetts tilbyr sine mer frie og mindre motløse ånder, er sine fengsler; jaget ut, låst ute av staten ved dens egen handling, slik de alt har jaget seg selv ut gjennom sine prinsipper. Det er i fengslene de bør finne dem: den rømte slaven, den mexicanske fangen på prøve, indianeren som kommer for å be for sitt forfulgte folk; på den adskilte, men friere og mer ærefulle grunn der staten plasserer dem som ikke er *for*, men *imot* den – det eneste sted i en slavestat

Under en regjering som setter uskyldige i fengsel, er en rettferdig manns plass også i fengsel.

der en fri mann med æren i behold kan oppholde seg. Hvis noen tror de ville miste sin innflytelse i et fengsel, at deres stemmer ikke ville hjemseke Statens ører lenger, at de ikke ville være som en fiende innenfor Statens vegger, da vet de ikke hvor mye sterkere sannhet er enn løgn. Og da vet de heller ikke hvor mye klarere og hvor mye mer effektivt *den* kan slåss mot urettferdigheten som har erfart noe av den personlig. Legg *hele* stemmen i urnen; ikke bare en papirbit, men hele din innflytelse. En minoritet er maktesløs når den føyer seg etter majoriteten; den er ikke engang en minoritet; men den er uimotståelig når den tramper med hele sin vekt. Hvis valget står mellom å holde alle rettferdige mennesker i fengsel, eller gi opp krig og slaveri, ville ikke Staten nøle med valget. Hvis tusen menn ikke betalte skatten sin dette året, ville ikke tiltaket være så blodig og voldsomt som hvis de betalte så meget at det ville sette Staten i stand til å begå vold og utgyte uskyldig blod. Dette er faktisk definisjonen på en fredelig re-

volusjon, hvis en slik er mulig. Hvis skatteoppkreveren, eller en hvilken som helst offentlig ansatt spør meg – som én faktisk har gjort –: «Men hva skal jeg gjøre?» er mitt svar: «Hvis du virkelig vil gjøre noe, så si opp jobben.» Når undersåttene har nektet å gi sin tilslutning, og representanten for det offentlige har gått av, er revolusjonen fullført. Men la oss si at blod kom til å flyte, er det ikke en slags blodsutgytelse som finner sted når samvittigheten blir såret? Gjennom dette såret renner vårt menneskeverd og vår udødelighet, vi blør oss inn i en evig død. Jeg ser dette blodet flyte nå.

Jeg har konsentrert meg om fengslingen av gjerningsmannen, og ikke om konfiskeringen av hans eiendeler – selv om begge handlinger tjener samme formål – fordi de som tjener den edleste sak, og altså er farligst for en korrumpert stat, vanligvis ikke har brukt mye tid på å samle seg rikdom. Staten yter relativt sett få tjenester til disse menneskene, og selv en lett skatt pleier virke urimelig, særlig hvis de er nødt til å tjene til den ved å arbeide ekstra med hendene. Hvis det fantes et menneske som levde helt uten å bruke penger, ville selv staten nøle med å forlange penger av ham. Men den rike – ikke for å gjøre en støtende sammenligning – er alltid kjøpt av den institusjonen som gjør ham rik. For å snakke i absolutte termer: Jo mer penger, desto mindre positiv evne; for penger kommer mellom et menneske og hans hensikter, og tar makten over dem; og at man har skaffet seg penger, skyldes sannelig ikke noen positiv evne. Pengene legger død mange spørsmål den rike ellers hadde måttet svare på; det eneste nye spørsmål de stiller, er det vanskelige, men overflødig spørsmålet om hvordan man skal bruke dem. Slik blir den moralske grunnen revet bort under den rikes føtter. Mulighetene for livsutfoldelse minsker proporsjonalt med at det som kalles «midler», øker. Det beste et rikt menneske kan gjøre for sin kultur, er å forsøke å fullføre de planene det hadde da det var fattig. Kristus svarte Herodes' folk utfra betingelsene de levde under: «Vis meg skattens mynt», sa han, og tok en mynt ut av lommen. Hvis du bruker penger med Cæsars bilde, som han har gitt gyldighet og verdi; det vil si, *hvis du oppfatter deg som borger av staten* og gjerne nyter godt av de fordeler du har av Cæsars regjering, så bør du be-

tale ham tilbake noe av pengene hans når han forlanger det. «Gi derfor keiseren det som keiserens er, og Gud det som Guds er.» Og med det etterlot Kristus dem like kloke som før når det gjaldt hva som var hva, for de ville ikke vite det.

Når jeg samtaler med de mest frisinne naboene mine, merker jeg at uansett hva de sier om betydningen av og det alvorlige ved spørsmålet, og den vekt de legger på offentlig ro og orden, er begynnelsen og enden på det hele at de ikke kan unnvære den nåværende regjeringens beskyttelse, og at det får konsekvensene for deres eiendom og deres familier hvis de ikke adlyder den. For min egen del ville jeg ikke like tanken på noen gang å være avhengig av statens beskyttelse. Men hvis jeg nekter for at staten har rett til å komme med sin skatteseddel, vil den snart konfiskere og ødelegge alt jeg eier, og på den måten plage meg og min familie grenseløst. Dette er harde bud. Det gjør det umulig for en mann å leve et ærlig liv og på samme tid komfortabelt i det ytre. Det vil ikke være bryet verdt å skaffe seg eiendom; den vil helt sikkert bli borte igjen. Du må leie eller slå deg til ulovlig et sted, og bare dyrke en liten avling, og spise den med en gang. Du må leve for deg selv, være avhengig av deg selv, alltid ferdigpakket og klar til å sette av gårde, og ikke ha mange forbindelser. Til og med i Tyrkia kan en mann bli rik, hvis han vil være en god tyrkisk undersått på alle måter. Confucius sa: «Hvis en stat blir re-

Thoreau, tegnet av Daniel Ricketson 1854

gjert etter fornuftige prinsipper, er fattigdom og elendighet en skam; hvis den ikke blir regjert etter fornuftige prinsipper, er rikdom og ære en skam.» Nei, inntil den dag jeg ønsker Massachusetts' beskyttelse i en eller annen fjern havn i Syden der min frihet er i fare, eller til den dag da min eneste ambisjon er å bygge meg opp en eiendom hjemme med fredelige midler, kan jeg ta meg råd til å nekte troskap til Massachusetts og nekte denne staten rett til min eiendom og mitt liv. Det koster meg mindre i enhver forstand å pådra meg straffen for ulydighet mot staten enn det ville koste meg å adlyde den. Jeg ville føle det som jeg var verdt mindre i det siste tilfellet.

For noen år siden møtte staten meg på vegne av Kirken og beordret meg til å betale en viss sum som underhold for en prest som min far gikk og hørte preke, men ikke jeg selv. «Betal!» sa staten, «eller gå i fengsel.» Jeg nektet å betale, men uheldigvis var det en annen som betalte for meg. Jeg forstod ikke hvorfor skolelæreren skulle bli skattlagt for å underholde presten, og ikke presten for å underholde skolelæreren; for jeg var ikke statens skolelærer, men jeg underholdt meg selv ved frivillige bidrag. Jeg forstod ikke hvorfor ikke skolen skulle komme med sin egen skatteregning, og ha staten bak seg i sitt forlangende, på samme måte som Kirken. Etter henstilling fra kommunestyret gikk jeg imidlertid med på å skrive noe slikt som dette: «La det herved bli kjent at jeg, Henry David Thoreau, ikke ønsker å bli aktet som medlem av noen gruppering jeg ikke selv har sluttet meg til.» Dette gav jeg til byskriveren, og han har det. Staten, som med dette ble kjent med at jeg ikke ønsket å bli betraktet som medlem av akkurat den kirken, har aldri gjort gjeldende noe lignende krav overfor meg etter dette; selv om staten den gangen sa at den måtte holde seg til sin opprinnelige forutsetning. Hvis jeg hadde visst hvordan jeg skulle navngi dem, skulle jeg ha meldt meg omhyggelig ut av alle sammenslutningene jeg aldri har meldt meg inn i, men jeg visste ikke hvor jeg skulle finne en fullstendig liste over dem.

Jeg har ikke betalt kopskatt⁸ på seks år. Jeg ble satt i fengsel for dette en gang, en natt; og der jeg stod og betraktet de solide stenveggene, to eller tre fot tykke, dø-

ren av tre og jern, en fot tykk, og jerngitteret som filterte lyset, kunne jeg ikke hjelpe for at jeg ble slått av idiotiet i den institusjonen som behandlet meg som om jeg utelukkende bestod av kjøtt og blod og ben, noe som kunne sperres inne. Jeg undret meg over at den nå hadde kommet til at dette var den beste bruk den kunne gjøre av meg, og aldri hadde overveid å benytte seg av mine tjenester på noen måte. Jeg så at hvis det nå var en stenvegg mellom meg og mine medborgere, var det en enda vanskeligere vegg å klatre over eller bryte seg gjennom før de var like fri som jeg var. Ikke et øyeblikk følte jeg meg innesperret, og veggene virket som et eneste stort misbruk av sten og mørtel. Jeg følte det som om jeg alene blant mine medborgere hadde betalt min skatt. Det var klart at de ikke visste hvordan de skulle behandle meg; de oppførte seg som personer helt uten kultur. Hver trussel og hver høflighetsfrase var en bommert; for de trodde at det jeg ønsket over alt, var å stå på den andre siden av stenveggen. Jeg kunne ikke annet enn smile da jeg så hvor omhyggelig de låste døren bak mine tanker, som fulgte dem ut igjen uten hinder eller motstand, og i virkeligheten var *tankene* det eneste som representerte noen fare. Ettersom de ikke kunne nå meg, hadde de besluttet å straffe kroppen min; akkurat som gutter: Hvis de ikke kan ramme en eller annen de har et agg imot, går de løs på hunden hans. Jeg så at staten var undermåls, at den var engstelig som en enslig kvinne alene med sine sølvskjeer, og at den ikke kjente sine venner fra sine fiender, og jeg mistet all den respekt jeg hadde igjen for den, og syntes synd på den.

Altså berøver staten aldri med vilje et menneskes intellektuelle eller moralske sans, bare dets kropp, dets sanser. Staten er ikke væpnet med overlegen visdom eller ærlighet, men med overlegen fysisk styrke. Jeg ble ikke født til tvang. Jeg vil puste på min egen måte. La oss se hvem som er den sterkeste. Hvilken styrke har en folkemengde? De eneste som kan tvinge meg, er de som adlyder en høyere lov enn min. De tvinger meg til å bli lik dem selv. Jeg hører ikke om noen *mann* som lar seg tvinge til å leve slik eller slik av store menneskegrupper. Hva slags liv skulle det bli av det? Når jeg møter en regjering som sier «Pengene eller livet!» hvorfor

skulle jeg skynde meg å komme med pengene? Regjeringen kan være i en kjempeknipe, og ikke vite hverken ut eller inn; det er ikke min sak. Den må hjelpe seg selv; gjøre som meg. Det er ikke bryet verdt å sippe over det. Jeg er ikke ansvarlig for at samfunnsmaskineriet fungerer som det skal. Jeg er ikke ingeniørens sønn. Når en eikenøtt og en kastanje faller ned side om side, vet jeg at den ene ikke ligger treg og halvdød for å gjøre plass for den andre, men at begge adlyder sine egne lover, og springer frem og vokser og blomstrer som best de kan, til en av dem kanskje overskygger og ødelegger den andre. Hvis en plante ikke kan leve etter sin natur, dør den; slik er det også med et menneske.

<<Min fangetid>>

Natten i fengsel var en ny og interessant nok opplevelse. Fangene stod i skjorteermene og nøt kveldsluften og en prat i dørråpningen da jeg kom. Men fangevokteren sa: «Kom gutter, det er tid for å stenge», og så spredte de seg, og jeg hørte lyden av skrittene deres da de vendte tilbake til de tomme værelsene. Fangevokteren introduserte romkameraten min som «en førsteklasses fyr og en klok mann». Da døren ble låst, viste han meg hvor jeg skulle henge hatten og hvordan han ordnet seg i rommet.

Sentrum av Concord, tegnet av J. W. Barber i 1814. Thoreau ble døpt i kirken til høyre

Rommene ble hvitkalket en gang i måneden, og i det minste dette var det hviteste, enklest møblerte, og antagelig det reneste i byen. Han ville naturlig nok vite hvor jeg kom fra, og hva som hadde brakt meg dit. Og da jeg hadde fortalt det, spurte jeg i min tur hvordan han hadde havnet der; jeg gikk selvsagt ut fra at han var en ærlig mann, og etter omstendighetene tror jeg han var det. «Jo,» sa han, «De beskylder meg for å ha brent ned en låve, men det har jeg ikke gjort.» Så vidt jeg kunne skjønne, hadde han antagelig gått og lagt seg på en låve, full, og røkt en pipe der; så brant låven ned. Han hadde ord på seg for å være en klok mann, hadde vært i fengslet omtrent tre måneder mens han ventet på at saken skulle komme opp, og ville måtte vente ytterligere tre. Men han hadde vent seg fullstendig til forholdene, han var fornøyd, siden han bodde gratis og syntes han ble behandlet bra.

Han okkuperte ett vindu, og jeg det andre; og jeg forstod at hvis man ble der lenge, ville hovedbeskjeftigelsen bli å se ut av vinduet. Jeg hadde snart lest alle pamflettene som lå der, og undersøkt stedene hvor tidligere fanger hadde brutt seg ut, og hvor et gitter var blitt saget av, og hørt historiene om de forskjellige som hadde bodd i rommet; og jeg fant ut at selv her fantes det en historie og en sladder som aldri nådde utenfor murene. Antagelig er dette det eneste huset i byen der det blir skrevet vers som blir trykket og sendt rundt, men aldri publisert. Jeg ble vist en ganske lang rekke vers skrevet av noen unge menn som var blitt grepet i et fluktforsøk, og som hevnet seg med å synge dem.

Jeg pumpet min medfange for alt jeg kunne, av frykt for at jeg aldri kom til å se ham igjen; men til slutt viste han meg hvilken seng som var min, og overlot til meg å blåse ut lampen.

Å ligge der var som å dra inn i et fjernt land, et land jeg aldri hadde ventet å få se. Det forekom meg at jeg aldri hadde hørt

kirkeklokken slå før, eller hørt lydene fra landsbyen; for vi sov med vinduene åpne; de var på innsiden av gitteret. Det var som å se min hjemlige landsby i middelalderens lys, og vår Concord⁹ ble en elv i Rhindalen; bilder av riddere og slott passerte foran øynene mine. Jeg hørte stemmer fra gamle borgere i gatene. Jeg var en ufrivillig tilskuere og tilhører til alt som ble sagt og gjort i kjøkkenet på landsbykroen ved siden av – en helt ny og merkelig opplevelse for meg. Det var en tettere opplevelse av min egen hjemby. Jeg var rett og slett på innsiden av den. Jeg hadde aldri sett denne institusjonen før. Dette er en av delstatens spesielle institusjoner, for Concord er fylkeshovedstad. Jeg begynte å forstå hva det ville si å være innbygger i denne byen.

Om morgenen ble frokosten levert inn gjennom hullet i døren i små avlange blikkar, passe store: en halv liter sjokolade, brunt brød, og en jernskje. Da de kom tilbake etter karene, var jeg grønn nok til å levere tilbake det brødet jeg hadde fått til overs, men kameraten min grep det og sa jeg skulle legge det til side til lunsj eller middag. Like etter ble han sluppet ut for å arbeide med slåttonn på en eng i nærheten; han gikk dit hver dag og kom ikke tilbake før midt på dagen; så han sa farvel og tvilte på om vi kom til å sees igjen.

Da jeg kom ut av fengslet – for noen grep inn og betalte det jeg skyldte i skatt – opplevde jeg ikke at store forandringer hadde funnet sted på allmenningen, som han bemerket som dro av sted som ungdom og vendte tilbake gammel, gråhåret og stavrende; og allikevel hadde området forvandlet seg i mine øyne – byen, staten, og landet – mer enn tiden alene kunne bevirke. Jeg så klarere enn før staten jeg levde i. Jeg så i hvilken grad folk jeg levde blant var til å stole på som gode naboer og venner, at vennskapet deres bare var et godværsvennskap. Jeg så at de ikke brydde seg alt for mye om å være rettferdige, at de med sine fordommer og sin overtro, var av en annen rase enn meg selv, like fjerne som kinamenn eller malayer. Jeg så at de ikke løp noen risiko ved sine ofre for det menneskelige, ikke engang når det gjaldt eiendom, at de ikke var edlere enn at de behandlet tyven som han hadde behandlet dem, og at de håpet å frelse sine sjeler ved en viss utvendig dannelsen og oppmerksomhet overfor sosiale regler, ved

noen få bønner og ved å gå et spesielt rett, men verdiløst løp fra tid til annen. Dette er kanskje en strengdom over mine naboer; for jeg tror mange av dem ikke er klar over at de har noe slikt som et fengsel i landsbyen de bor i.

Før var det skikk i landsbyen vår, når en stakkars debitor kom ut av fengslet, at hans bekjente hilste ham med ordene: «Hvordan står det til?» mens de så gjennom fingre som var krysset for å symbolisere gitteret i et fengselsvindu. Naboene mine hilste meg ikke på den måten, men så først på meg, så på hverandre, som om jeg var kommet tilbake fra en lang reise. Jeg var blitt fengslet mens jeg var på vei til skomakeren for å hente en sko som hadde vært til reparasjon. Da jeg ble sluppet ut neste morgen, fullførte jeg ærendet, og da jeg hadde satt på meg den reparerte skoen, slo jeg meg sammen med et selskap som skulle ut og plukke bær, og som ivret for at jeg skulle føre an; hesten var snart salet, og en halv time senere var vi midt blant bærtuene, på en av de høyeste åsene, en halv mil borte, og staten var ikke å se noe sted.

Dette er hele historien om «min fangetid».

En stille krig

Jeg har aldri nektet å betale veiskatt, for jeg ønsker like mye å være en god nabo som jeg ønsker å være en dårlig undersått; og når det gjelder å støtte skoler, yter jeg nå min del for å utdanne mine medborgere. At jeg nekter å betale skatteseddelen, skyldes ikke noen spesiell del av den; jeg nekter simpelthen troskap til staten, jeg ønsker å stå utenfor den. Jeg bryr meg ikke om å undersøke hvor dollaren min tar veien, om jeg nå kunne det, så lenge den ikke brukes til å kjøpe en mann eller skyte en mann med – for dollaren er uskyldig, – men jeg vil gjerne vite virkningen av min troskap. Faktisk erklærer jeg staten krig, i stillhet og på min måte, selv om jeg fremdeles vil gjøre meg den nytte og dra den fordel av den som jeg kan, som vanlig er i slike tilfeller.

Hvis andre ut fra sympati med staten betaler den skatten som blir forlangt av meg, gjør de bare noe de allerede har gjort for sin egen del, eller snarere: De støtter urettferdigheten i større grad enn staten forlanger.

Hvis de betaler ut fra en misforstått opptatthet av den som blir skattlagt, for å redde eiendelene hans, eller for å hindre at han må gå i fengsel, er det fordi de ikke har tenkt tilstrekkelig over i hvilken grad de lar sine personlige følelser komme i veien for det allment beste.

Dette er altså det jeg mener akkurat nå. Men man kan ikke være vaksom nok i et slikt tilfelle, det gjelder å ikke bli påvirket av stahet eller av å tenke for mye på det andre mener. La enhver gjøre utelukkende sine egne ting og det som er riktig der og da.

Noen ganger tenker jeg: Dette folket vil det godt, de er bare uvitende, de ville få et bedre grep på ting hvis de forstod hvordan de skulle gjøre dem; hvorfor trakassere naboene for at de skal behandle deg på en måte som ikke er naturlig for dem? Men så tenker jeg: Dette er allikevel ingen grunn til at jeg skulle oppføre meg som dem, eller tillate at andre ble utsatt for en annen og mye verre trakassering. På den annen side, sier jeg til meg selv, når millioner av mennesker, uten noen form for opphisselse, uten ond vilje, uten noen form for personlig følelse, forlanger bare noen få skillinger av deg, og det ikke finnes noen mulighet til at beløpet kan bli trukket tilbake eller forandret – det er de overhodet ikke innstilt på – og uten at du har muligheten til å appellere til andre millioner, hvorfor da utsette seg for denne veldige, brutale kraften? Den kjemper ikke mot kulde og sult, vind og bølger, med samme innbitte stahet. Du stikker ikke hodet inn i varmen. Men i forhold til dette betrakter jeg ikke de før nevnte tingene som utslag av en blott og bart brutal kraft; jeg anser at jeg har et forhold til disse millioner av mennesker som til andre menneskemillioner, et forhold jeg ikke har til rent grove og livløse ting; altså mener jeg at en appell er mulig, først, og umiddelbart, fra dem til deres skaper, og dernest, fra dem til dem selv. Men hvis jeg stikker hodet inn i varmen med overlegg, kan jeg ikke appellere til varmen eller til den makt som skapte den, og jeg har bare meg selv å takke. Hvis jeg kunne overbevise meg selv om at jeg har noen som helst rett til å være fornøyd med menneskene som de er, og behandle dem deretter, og ikke i visse henseender i forhold til det jeg ønsker og forventer av dem, da kunne jeg forsøke å være fornøyd med tingenes tilstand som en god muslim og fatalist og

si at alt er Guds vilje. Og fremfor alt, der er den forskjell mellom å kjempe mot dette og en ren og brutal naturkraft, at jeg kan kjempe mot dette med en viss virkning; men jeg kan ikke forvente at jeg, som Orfeus, skal kunne forandre steners og træs og dyrs natur.¹⁰

Jeg har ingen trang til ufred med noe menneske eller noen nasjon. Jeg vil ikke drive hårløveri, dra ut-søkte distinksjoner, eller presentere meg som bedre enn mine medmennesker. Jeg søker til og med, kan man si, en unnskyldning for å føye meg etter landets lover. Jeg er mer enn ivrig etter å tilpasse meg dem. Her har jeg sannelig all grunn til å se på meg selv med mistenksomhet; og hvert år, når skatteoppkreveren dukker opp, finner jeg meg tilbøyelig til å gjennomgå den føderale og den statlige regjeringens handlinger og tilstand påny, og ånden i folket, for å finne et påskudd for å tilpasse meg.

«Vi må elske vårt land som våre foreldre, og hvis vi noen gang ærer det for lite av mangel på kjærlighet eller flid, må vi respektere de følger det får, lære sjelen om samvittighet og religion, ikke ønske å være herrer og dra egne fordeler av det.»

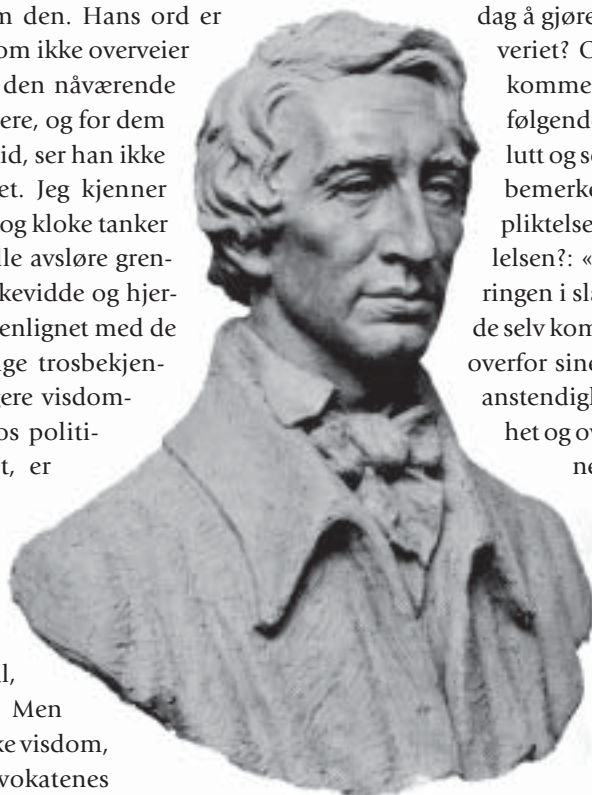
Jeg tror staten snart vil befri meg fra alt slikt arbeid, og da vil jeg ikke være noen bedre patriot enn mine landsmenn. Sett fra et lavere synspunkt er Konstitusjonen, med alle sine feil, svært god; lovene og rettsystemet er meget respektable; til og med denne staten og denne amerikanske regjeringen er, på mange måter, meget beundringsverdige, sjeldne foreteelser, ting man bør være takknemlig for, slik svært mange har beskrevet dem. Men sett fra et litt høyere synspunkt er de som jeg har beskrevet dem; og sett fra det aller høyeste, hvem kan si hva de er, eller om de er verdt å betrakte eller tenke på i det hele tatt?

Men regjeringen opptar meg ikke noe særlig, og jeg vil ofre den færrest mulig tanker. Det er ikke mange øyeblikk jeg lever under en regjering, selv i denne verden. Hvis et menneske er fri i sine tanker, fri i sin fantasi, ledig i sitt liv, og det som *ikke er*, aldri lenge av gangen, synes for ham som *om det er*, kan ukloke her-

skere eller reformatorer aldri avbryte ham på en fatal måte.

Opportunisme eller sannhet

Jeg vet at de fleste tenker annerledes enn meg; men de hvis liv er profesjonelt knyttet til studiet av dette og beslektede emner, tilfredsstillt meg så lite som noen. Statsmenn og lovgivere, som lever så fullstendig innenfor systemet, ser det aldri klart og nakent. De snakker om å bevege samfunnet, men har ikke noe hvilested utenfor det. De kan være menn med en viss erfaring og skarpsindighet, og har uten tvil oppfunnet sinnrike og til og med nyttige systemer, som vi takker dem oppriktig for; men all deres klokskap og all deres nytteverdi ligger innenfor ganske snevre grenser. De har lett for å glemme at verden ikke blir styrt av taktikk og opportunisme. Webster¹¹ har aldri avstand til regjeringen, og kan altså ikke snakke med autoritet om den. Hans ord er visdom for de lovgivere som ikke overveier noen essensiell reform i den nåværende regjeringen; men for tenkere, og for dem som gir lover for all fremtid, ser han ikke en eneste gang på emnet. Jeg kjenner mennesker hvis alvorlige og kloke tanker om dette temaet snart ville avsløre grensene for hans tankers rekkevidde og hjertervarme. Allikevel, sammenlignet med de fleste reformators billige trosbekjennelse, og den enda billigere visdommen og veltalenheten hos politikere i sin alminnelighet, er hans utsagn så å si de eneste fornuftige og verdifulle, og vi takker Himmelen for ham. I forhold til de før nevnte er han alltid sterk, original, og fremfor alt, praktisk. Men hans beste egenskap er ikke visdom, det er forsiktighet. Advokatens sannhet er ikke sannhet, men konsekvens, eller konsekvent opportu-

Thoreau, byste av Malvina Hoffmann

nisme. Sannheten er alltid i harmoni med seg selv, den er ikke hovedsakelig opptatt av å vise den rettferdighet som måtte være i overensstemmelse med regjeringen. Han fortjener virkelig å bli kalt, som han er blitt det, Konstitusjonens forsvarer. Han slår bare defensive slag. Han er ingen leder, men en som fulgte etter. Hans ledere er mennene fra 1787.¹² «Jeg har aldri gjort noen anstrengelse», sier han «og akter aldri å gjøre noen anstrengelse; jeg har aldri støttet, og vil aldri støtte noen anstrengelse for å forstyrre ordningen slik den opprinnelig ble skapt; en ordning som bragte de forskjellige statene sammen i Unionen.» Mens han stadig tenker på den sanksjonen Konstitusjonen gir slaveriet, sier han: «Fordi det var en del av den opprinnelige overenskomsten – la det forbli som det er.» Til tross for sin særlige skarpsindighet og dyktighet er Webster ute av stand til å ta et faktum ut av sin rent politiske kontekst og betrakte det fritt ut fra sitt

intellekt – hva, for eksempel, sømmer det seg i dag å gjøre her i Amerika med hensyn til slaveriet? Og han våger eller blir drevet til å komme med et slikt desperat svar som det følgende, mens han foregir å snakke absolutt og som privatpersen – og hvilken ny og bemerkelsesverdig kodeks for sosiale forpliktelser kan man hente ut av denne uttalen?: «Måten», sier Webster, «som regjeringen i slavestater skal regulere dette på, må de selv komme frem til utifra det ansvar de har overfor sine borgere og alminnelige lover for anstendighet, menneskelighet og rettferdighet og overfor Gud. Selskaper¹³ som er dannet annetsteds, med utgangspunkt i medmenneskelige følelser, eller av andre årsaker, har ingenting som helst med dette å gjøre. De har aldri fått noen oppmuntring av meg, og de vil aldri få det.»

De som ikke kjenner renere sannhetskilder, som ikke har kommet lengre oppover sannhetens elv, står, og står klokkelig på Bibelens og Konstitusjonens grunn, og drikker der av den med

ærbødighet og ydmykhet; men de som ser den komme sildrende ut i en innsjø, en dam, omgjorder sine lender nok en gang og fortsetter sin pilegrimsferd mot utspringet. Amerika har aldri hatt noen genial lovgiver. De er sjeldne i verdenshistorien. Det finnes talere, politikere, og veltalende mennesker i tusentall; men den taleren har enda ikke åpnet munnen for å snakke, som har svar på dagens meget besværlige spørsmål. Vi elsker veltalenheden for dens egen skyld, ikke for noen sannhet som måtte bli ytret, eller noen heltemedighet den måtte inspirere til. Vår lovgivning har enda ikke lært den relative verdien av frihandel, og av frihet, fellesskap og rettskaffenhet i en nasjon. Den har hverken geni eller talent for relativt små spørsmål om beskatning eller finans, handel, fabrikkvirksomhet og jordbruk. Hvis vi ble overlatt utelukkende til Kongressens langtrukket ordrike visdom, ukorrigert av folkets modne erfaring og virkningsfulle innvendinger, ville ikke Amerika lenger beholde sin rang blant nasjonene. Kanskje har jeg ikke noen rett til å si det, men Det nye testamente har eksistert i 1800 år, og likevel: Hvor er de lovgivere som har klokskap og praktisk sans nok til å gjøre seg nytte av lyset det lar falle på lovgivningssvitenskapen?

En regjerings autoritet, til og med en slik som jeg er villig til å underkaste meg – for jeg vil gladelig adlyde mennesker som vet og kan bedre enn meg selv, og i mange henseender til og med mennesker som hverken kan så godt eller vet like mye – en regjerings autoritet er fremdeles uren: For å være helt rettferdig må den ha sanksjon og tilslutning fra den som blir styrt. Den kan ikke ha noen annen myndighet over min person eller min eiendom enn den jeg gir den. Fremskrittet fra et absolutt til et begrenset monarki, fra et begrenset monarki til et demokrati er et fremskritt i retning av en sann respekt for individet. Til og med den kinesiske filosofen var klok nok til å betrakte individet som Imperiets grunnpilar. Er et demokrati, som vi kjenner det, den siste mulige utviklingen av styreformene? Er det ikke mulig å ta et skritt lenger i retning av å anerkjenne og organisere menneskerettighetene? Det vil aldri eksistere en fri og opplyst stat før staten anerkjenner individet som en høyere, en individuell makt, som all dens egen makt og autoritet er utledet av, og som må behandles deretter. Jeg har glede av å se for meg at

det en gang oppstår en stat som tar seg råd til å være rettferdig mot alle mennesker, og som ikke engang ville finne det uforenlig med sin egen verdighet at noen få valgte å leve på avstand fra den, hverken befattet seg med den eller lot seg omfavne av den, men oppfylte sine naboplikter og sine plikter mot sine medmennesker. En stat som bar denne type frukt, ville berede veien for en enda mer perfekt og storslått statsdannelse, som jeg også har forestilt meg, men enda ikke sett noe sted.

Noter

- 1: Essayet ble første gang publisert anonymt under tittelen *Protest against the sivil government*, i et pyntelig magasin kalt *Estetiske papirer*, redigert av Nathanael Hawthornes svigerinne i Boston. Vi kjenner ikke til at det er utgitt på norsk tidligere.
- 2: Posse Comitatus: (lat.) Frivillig arme.
- 3: Revolusjonen i 1775: Uavhengighetskrigen mot England som ble avsluttet i 1783.
- 4: På den tiden da dette essayet ble offentliggjort, var det lagt frem et lovforslag i staten Massachusetts, som gikk ut på at Massachusetts, som ikke selv hadde slaveri, skulle utlevere rømte slaver til sørstatene f. eks Carolina. Det var mye debatt om lovforslaget, men det ble vedtatt i januar 1850, altså kort etter at denne artikkelen ble offentliggjort.
- 5: Odd Fellow ordenen kom fra England til Amerika tidlig på 1800-tallet, og var et hemmelig ordenssamfunn. Den driver i dag filantropisk virksomhet over hele verden.
- 6: Abolisjonister: de som ville avskaffe slavehandelen i USA; nå også brukt f.eks i forbindelse med avskaffelse av dødsstraff.
- 7: Se note 4
- 8: Koppskatt: En generell skatt som illegges alle borgere.
- 9: «Concord» er navnet på landsbyen der Thoreau bodde, og antagelig også en elv.
- 10: Orfeus var en gresk sagn-skikkelse som ved sitt lyrespill beveget alt og alle, selv døde ting, da han ville hente sin elskede Euridice fra Hades (dødsriket)
- 11: Webster, Daniel (1782–1852): Daniel Webster, (1782–1852) Kjent folketaler, jurist og statsmann, prominent medlem av Høyesterett, kongressmann i to perioder, senator og utenriksminister (50–52).
- 12: «Mennene fra 1787»: Den forsamling som utformet den amerikanske Konstitusjonen.
- 13: Muligens sikter han til anti-slaveri-selskapet som ble dannet i England i 1833.

Oversatt fra engelsk av Kurt Narvesen.

Noter og undertitler er lagt til av redaksjonen.